

Kontemplasjon og kommunikasjon

Brita Skybak "Partitur I-III". Skybaks prosaiske tegninger legemliggjør en fellesnevner for hele votivgaveskikken; det å være menneske.

Tekst og foto: Lill K. Stensrud

”Jeg tror verken på Gud eller et liv etter døden. Votivtradisjonene er derfor i utgangspunktet fremmed og uaktuell, jeg går til doktoren når jeg har vondt i magen eller fingeren. Jeg har ingen å forhandle med når livets eneste sikre premiss, døden, nærmer seg.”

Kriseriter

Slik beskriver kunstneren Beth Wyller sitt syn på den katolske skikken *votivgaver*, eller *TAMA*, som det heter på gresk. En kriserite, hvor mennesker gjennom alle tider i sykdom og fortvilelse har søkt helbredelse ved å gi offergaver til Gud og hans hellige. Wyller setter seg i mot troen, men berøres av det universelle og det menneskelige aspektet denne skikken representerer.

Wyller er én av 15 norske samtidskunstnere som stiller ut kunstverk som tolker skikken, i dialog med utstilte votivgaver. Votivgavene tilhører utstillingens kurator, Terje Storli, som i en årrekke har samlet disse offergavene, hovedsakelig fra katolske og ortodokse land i Europa. Storli formidler nå sin samling for offentligheten og ønsker å skape undring og bidra til opplysning omkring en religiøs tradisjon fremmed i det sekulariserte Norge.

Visningsrommet

I middelalderen var det å gi votivgaver vanlig praksis også blant kristne og en sentral del av pilegrimstradisjonene ved at pilegrimene medbrakte votivgaver til sine hellige steder. Reformasjonen medførte forbud både mot votivgaver, som ble ansett som avgudsdyrkelse, og mot hele pilegrimspraksisen. For å minnes de historisk tette båndene mellom votivgaver og pilegrimstradisjonene er pilegrimsmålene Domkirkeruinene på Hamar og Erkebispegården ved Nidarosdomen i Trondheim, begge med en fortid der de sannsynligvis mottok votivgaver, utvalgte utstillingssteder. Utstillingen kontekstualiseres gjennom visningsrommet og er et meningsbærende element i utstillingens formale helhet, på lik linje med votivgavene og samtidskunsten.

Sterkest i Hamar

Votivgavene og samtidskunstens pilegrimsreise fra Hamar og deretter til Trondheim danner i utgangspunktet én og samme utstilling, men oppleves som to ulike fortellinger knyttet til stedsspesifikke strukturer, som for eksempel arkitekturens bærende narrativitet.

Domkirkeruinene og Erkebispegårdens arkitektur er ►

TAMA – Offergaver og kriserite.

En utstilling om europeiske offergaver og samtidskunst i Domkirkeruinene på Hamar (august-oktober 2009) og Erkebispegården i Trondheim (november 2009-februar 2010). **Medvirkende kunstnere:** Gunnhild Bakke, Eva Berge, Marianne Bratteli, Bård Breivik, Barbara Czapan, Randi Eilertsen, Jon Gundersen, Karen Klim, AnnabethKolstø, Morten Myhre Løberg, Kjell Torriset, Gunnar Torvund, Brita Skybak, Kari Steihaug og Beth Wyller. **Kurator:** Terje Storli. **Utstillingsarkitekt:** Piotr Zamecznik.

Morten Myhre Løberg "Uten tittel", her i Domkirkeruinene. Fotomosaikk med bilder fra deler av pilegrimsleden mellom Oslo og Trondheim tar opp votivtematikken på en dokumentarisk måte.

Gunnar Torvund "Liggjande, lyttande. Treskulpturen symboliserer, i likhet med votivgavene, både tro og håp.

autonome, dominerende enheter som iscenesetter utstillingen. Scenografien er sterkest i ruinene av middelalderkirken på Hamar. Vernebygget i glass og stål omfavner ruinene som blir stemningsskapende kulisser. De utstilte votivgavene, metallrelieffer og voksfigurer, er hovedsakelig montert på lettvegger, og opptrer som selvstendige enheter i rommet, plassert i konstellasjoner i direkte samspill med kunstverkene.

Avbildninger, ikke kunstobjekter

Sett ut fra modernistiske kriterier, er ikke minst i lys av sin opprinnelige religiøse funksjon, er ikke votivgaver gjenstander som kan betegnes som kunstobjekter. Votivgavene, enten de er i metall, voks, leire eller annet, er avbildninger av den ulykke eller sykdom et menneske er rammet av og som det søkes helbredelse for. En skadet fot, et vondt øre, øye eller nese, er illustrert, i håp om eller som takk for helbredelse.

Sammenstillingen av votivgavene og kunstverkene fungerer best når samtidskunsten klarer å imøtekomme og formidle votivgavens historie, som for eksempel i Morten Myhre Løbergs tilfelle. Løberg har i tre store sidestilte fotografier laget fotomosaikk bestående av små enkeltbilder, som konkret og dokumentarisk tar opp votivtematikk gjennom blant annet å avfotografere deler av pilegrimsleden mellom Oslo og Trondheim, nærmere bestemt i Ringsakerfjellet.

Beth Wyller går direkte i dialog med votivskikken med steingodsarbeider som skulpturelt og abstrakt fremstiller deler av menneskekroppen. Brita Skybak legemliggjør en sympatisk fellesnevner for hele votivgaveskikken; det å være menneske. Hennes "Partitur I-III" er prosaiske tegninger, nærmest anatomiske studier av menneskeskjelettet sett bakfra.

Religiøse referanser

I Erkebispegården ved Nidarosdomen i Trondheim er dramaturgien dempet. I gården fra 1100-tallet er utstillingen montert i rom der lav takhøyde, takbjelker og tykke murvegger forteller sin egen historie. Sammenlignet med Domkirkeruinene på Hamar får gjenstandene mindre spillerom i Erkebispegården på grunn av gårdens karakter og størrelse. Votivgavene og kunstverkene er konvensjonelt utstilt i intime sammenstillinger. Gunnar Torvunds skulptur "Liggjande, lyttande" er sentralt plassert og introduserer utstillingen gåtefullt og undrende; et tre meter langt hode hviler øret lyttende mot gulvet og øynene er lukket. Torvunds skulptur i tre er både søkende og kontemplerende, og symboliserer, i likhet med votivgavene, både tro og håp.

Til tross for kunstnernes ulike religiøse ståsted velger mange å imøtekomme votivgavene med referanser til skikkens bekjentgjøring av troen på Gud og religiøse ritualer knyttet til tro. Dette kommer til uttrykk på flere måter. I Kjell Torrisets installasjon "The Service" er 30 porselenstal-

Randi Eilertsen "U.T.I-III", her i Domkirkeruinene. Flere av kunstnerne velger en tredelt form som kan minne om kirkekunst. Randi Eilertsen har sidestilt tre store paneler, nært beslektet med triptykon, tredelte altertavler.

lerkener med påmalt skrift dekket på et bord. Tallerkenene kan leses som en referanse til nattverden og fellesskapet rundt måltidet, eller mat, som i seg selv er en viktig offergave i flere religioner. Flere av kunstnerne velger en tredelt form som i flere tilfeller kan minne om kirkekunst. Randi Eilertsen har sidestilt tre store paneler, ett midtpanel og to sidepanel, med blant annet kobbertrykk og linotrykk med tilsatte objekter inspirert av votivgaver. Den tredelte formen er nært beslektet med *triptykon*, tredelte altertavler.

Atmosfæriske rom

Mye interessant presentasjon av kunst foregår i dag utenfor etablerte museale institusjoner. I et sosialhistorisk perspektiv er museet modernitetens monument. Kunstmuseets særegne funksjon med den dominerende forståelsesrammen av at kunst skal tjene til sivil oppdragelse og formidle nasjonens kulturarv har gått ut på dato for lenge siden, og museet er i dag ofte et utilstrekkelig visningssted, spesielt for samtidskunst. Nye resepsjonstilnæringer har medført et skifte fra kontemplasjon til kommunikasjon, som igjen har ført til innovative utstillingsformer til formidling av kunst.

Den tyske kunsthistorikeren Alexander Dorner (1893-1957) er fortsatt aktuell med sitt pionérearbeid knyttet til moderne utstillingsfilosofi. Dorner var blant annet en pådriver for et nytt dynamisk, elastisk museum i kontrast til det tradisjonelle museet med en kronologisk utstillingsprak-

sis der kunst ble montert etter gulv-til-tak-prinsippet. En *atmosfærisk* utstillingsform hvor scenografiske virkemidler bidro til å sette kunstverket i fokus, og som ga betrakteren mulighet for innlevelse og forståelse for den utstilte kunsten, var et ideal og en metode Dorner er blitt kjent for.

Godt etablerte kunstnere

Både Domkirkeruinene på Hamar og Erkebispegården i Trondheim er atmosfæriske rom. Anvendelse av disse bygningene som utstillingsrom setter et teatralisk preg på utstillingen, på lik linje med kuratorens regi. Begge er med på å skape en situasjon som muliggjør innlevelse og forståelse for tidligere tiders levesett. Kunstnerens ståsted og utgangspunkt er svært ulike og utstillingen favner mange uttrykk, noe som medfører stor variasjon i tolkning av utstillingens tema.

Samtidskunst inkluderer i dette tilfellet både kunsthåndverk og en mer konseptuell billedkunst. Utvalgte kunstnere har likevel til felles at de alle er jevnaldrende og de fleste i kategorien godt etablerte kunstnere. Det kunne for eksempel vært interessant å se hvordan yngre kunstnere ville valgt å tolke og imøtekomme votivskikken, med tanke på deres historiske bevissthet, satt inn i dagens kontekst.

Kunstverkenes ytre formspråk og kunstnerisk innhold treffer ikke alltid votivgavene like klart, men *TAMA – Offergaver og kriserite* gir betrakteren innsikt og opplevelse på flere plan, både historisk, religiøs og verdslig. ■